

IV. Béla

Nézzetek fel IV. Béla szobrára a budapesti Millenniumi Emlékmű oszlopcsarnokában: komoran áll, karddal kezében, de nem harcra készen, inkább töprengő, dacos arcki-fejezéssel. A kardnál jobban illett hozzá a jogar. Amit a csatatéren elveszített, bölcs kormányzással újjáteremtette. A muhi pusztán legyőzött hadvezér a tatárdúlás után országepítő királlyá magasodott.

A fájától messze esett alma

IV. Béla, II. András király és Gertrúd meráni hercegnő fia 1206-ban született, hétévesen négy testvérével együtt árvaságra jutott: édesanyját a lázadó bárók megölték.

A komoly, zárkózott természetű trónörökös semmiben sem követte tékozló, mulatságot, harcot kedvelő apját. Példaképe a nagyapja, az erőskezű, higgadt és bölcs III. Béla király volt.

Bár apjával többször is súlyos ellentétbe került, egy tőle kapott „ajándéknak” mégis örült: a feleségének. A szentföldi hadjáratból hazafele tartó András király 1218-ban megkérte fia számára a nikaiai császár leányának kezét, és magával is hozta az alig tízesztendő kislányt. Laszkarisz Mária 1220-ban lett Béla herceg felesége. András hatalmi érdekei nemsokára úgy kívánták, hogy fia mást vegyen feleségül, ám Béla Máriáért szembeszállt apjával, s végül a király engedett.

Béla testvérét, Erzsébetet még Máriánál is fiatalabban jegyezték el. Hány évesen és hová került?

Egyetlen szék maradt a trónteremben: a király trónusa

Béla 1235-ben lépett apja örökébe, de nem a nyomába. Azzal kezdte, hogy leszámolt anyja gyilkosaival, elűzte apja híveit, s megpróbálta visszaállítani nagyapja erős, központi hatalmát.

A nemesektől visszavette az apja által felelőtlenül szétszotogatott királyi birtokokat, az egyháztól a kincsek és előjogok egy részét, a fegyveresektől és tisztségviselőktől a sokféle juttatást és kiváltságot, amit apjától csikartak ki. Nőtt a hatalma, de fogytak a hívei.

Azzal is tetézte népe haragját, hogy befogadta a kunokat, akik mindaddig ellenségeink voltak. Kötöny vezér 40 ezer kunja növelte a király haderejét, de nehezen zabolázható, nomád életmódjuk sok kárt okozott a magyar lakosoknak.

Ki csatázott sokat a kunokkal, s kísérték csodák harcait?

EGYSZER... LESZ EGYSZER... VOLT EGYSZER

IV. Béla minderről nem vett tudomást. Megközelíthetetlen uralkodó volt: csak írott kérvényben lehetett hozzá folyamodni, jelenlétében még a nagyurak sem ülhetek le, székeiket elégettette. Lassan egész Magyarország az ellensége lett. S miközben nagyapja letűnt dicsőségéről és békéjéről álmódott, pusztító orkán közeledett országa felé: Batu kán tatár serege.

Keresettek tatáros szólást, közmondást.

● Nem hajt a tatár...

Bizony hajtott a tatár, ostorral, rabszíjon, és gyilkolt, fosztogatott, égetett is épp eleget. Dzsingisz kán unokája, Batu kán már Ázsia és Kelet-Európa uraként indult a Kárpát-medence felé – nem pusztítani, hanem rokoni szövetséget kötni. Csak-hogy itt már nem a szkíták, nem Atilla hunjai, nem az avarok és nem is Árpád magyarjai fogadták, hanem egy keresztény királyság, amely Szent István óta Nyugat-Európa-hoz kötötte sorsát.

Julianus barát, aki a pápa követeként és a magyarok rokonait felkutatni ment Ázsiába, 1235-ben hírt hozott Béla királynak a mongolok közeledtéről. Batu kán pedig 1237-ben levelet küldött IV. Bélának – a harmincadikat: *Én, a kán, az égi király küldötte, csodálkozom feletted, Magyarország királya, hogy midőn már a **harmincadik ízben** küldöttem követeket hozzád, miért nem küldesz közülük vissza senkit, de még válaszlevelet sem küldesz nekem.*

Más népeknek legfőbb egy esélyt adott Batu kán: ha követe nem tért vissza, azonnal lerohan-ta, és eltiporta őket. Felénk harmincszor nyújtott rokoni jobbot. Hiába. IV. Béla magyarjai csak a kutyafejű tatárt látták benne, és közeledtére kereszties lovagként kar-dot rántot-tak.

● Béla körülhordoztatta az országban a véres kardot

Batu kán roppant serege 1241 tavaszán három oldalról támadta meg Magyarországot, és szélvészféleg söpörte el a magyarok gyengécske ellenállását. A nemesek egyáltalán, a király is csak későn mérte fel a veszélyt, de mivel az egész ország haragudott rá, hívására kevesen vonultak hadba. A kunokra sem számíthatott, mert miután az ármánykodók Kötöny vezért meggyilkolták, a kunok pusztítva, fosztogatva kivonultak az országból.

Hát Nyugat-Európa? Hiszen iránta való hűségéből lettünk szövetségesei helyett ellenségei Batu kánnak! Hiszen őt védtük meg eleven pajzsként a tatár veszedelemtől! Nyugat-Európa, mint mindig, most is cserben hagyott. Sem a pápa, sem a francia király, sem a német-római császár nem küldött segítséget.

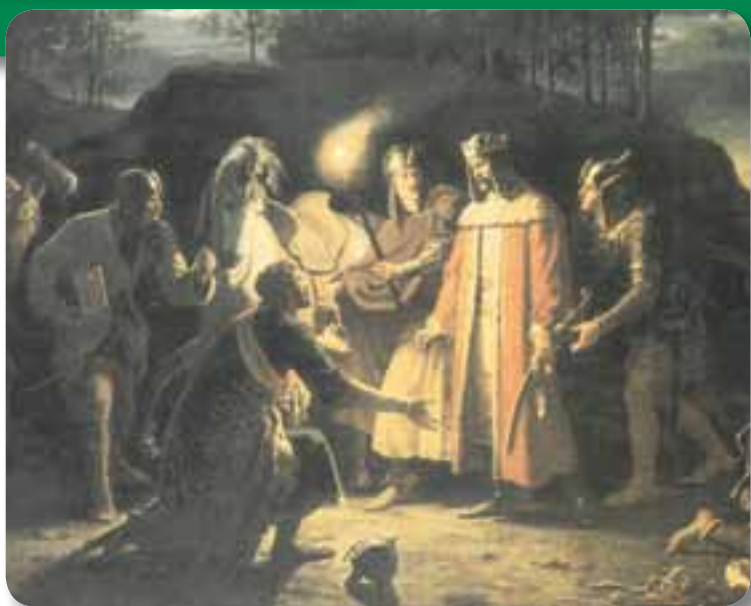

1241. április 11-én a muhi csatában a mongol sereg megsemmisítette IV. Béla hadait. Bár testvére, Kálmán herceg és Ugri Kacsai érsek elszántan harcolt, és életét is vesztette, a király taktikai hibája végzetes volt. A védhetetlen muhi pusztán, a Sajó partján zsúfolt szekértáborba tömörítette seregét, melyet a tatárok álmlában bekerítettek, és utolsó emberig elpusztítottak.

● Leányomat az országért

A királyt hű vitézei vágják ki a tatárok gyűrűjéből. Családjával az osztrák herceghez menekült, aki „jó szövetségesként” foglyul ejtette. Laszkarisz Mária kincseit és három magyar tartományt kért cserébe a szabadságukért. Ekkor IV. Béla országa legdélibb csücskébe, a dalmáciai Trau várába menekült. Itt született leánya, Margit, akit Istennek ajánlott fel, ha megszabadítja országát a tatároktól.

Csoda történt. 1242 tavaszán Batu kán kivonult Magyarországról. Indítékain ma is vitatkoznak a történészek. Tény, hogy kivonult, a király pedig hazatért. *Körötte csend, amerre ment, és néma tartomány...* Romokban állt az ország. Halál, nyomorúság mindenütt. Ekkor derült ki, hogy a vesztes hadvezér nagy államférfi.

● Csalfa lapult, szent béke virult, becsület vala ottan

IV. Bélát a második honalapítónak nevezik. 28 év adatott neki, hogy a romokon új országot építsen. Okult korábbi hibáiból és a tatárdúlásból: viszály helyett összefogást, önzés helyett áldozatvállalást mutatott példaként, és követelt meg alattvalóitól. A nemeseknek birtokokat osztott, de kötelezte őket, hogy saját sereggel vonuljanak az ország védelmére, és erős várakat építsenek, a tatároknak ugyanis csak néhány kővár állt ellen. Azelőtt 17, halálakor már száz vár állt az országban. Maga Béla király Budán, Mária királyné Visegrádon építtetett várpalotát.

A városokat kőfállal erősítette meg, és rendeletekkel segítette fejlődésüket. Pénzt veretett, érc- és sóbányákat nyitattott. Az elnéptelenedett vidékekre visszahívta a kunokat, de törvényekkel zabolázta meg őket, a városokba német mestereket, a földekre szláv és román parasztokat telepített.

Külpolitikáján is változtatott. A hadiszerencse továbbra sem szegődött mellé, és nyugati szövetségeseire sem számíthatott, ám délen és keleten új területeket foglalt el, és gyermekei házassága révén megerősítette kapcsolatait.

Tíz gyermeke közül Margit a Nyulak szigetén apácaként szolgálta az Urat és népét, Kinga a kisebbik, Jolánta a nagyobbik lengyel fejedelem hitveseként élt oly tiszta és önfeláldozó életet, hogy Margitot és Kingát szentté, Jolántát boldoggá avatták. Kisebbik fiát, Bélát korán elveszítette, Istvánnal, a trónörökösrel sajnos épp oly feszült volt a viszonya, mint neki az édesapjával.

Mária, oltáron, nézd, nyugszik a sírban e három: Béla, neje s a herceg – örvendjenek ők az egeknek! Míg lehetett, ült trónja felett a király hatalomban: csalfa lapult, szent béke virult, becsület vala ottan.

IV. Béla sírfelirata

Isten azt teszi próbára, akit szeret. IV. Béla kiállta a próbát: a muhi vereség, a tatárok pusztítása nem törte meg, korábbi tévedéseit képes volt belátni, és kapott időt a Teremtőtől, hogy mindent helyrehozzon. Visszaállította Magyarország régi fényét, virágzó, tekintélyes királyságot hagyott fiára, Istvánra.

Zsigmond Emese

- **Januári megfejtések:** Szent László lovát Szögnek hívták. Piroska császárné bizánci neve Iréne és a Piroskából származó Priszka. A monda szerint a menekülő Szent Lászlót a Tordai-hasadék mentette meg. A kővé vált tallérokat Szent László pénzének hívjuk, a Szent László füve a pestist gyógyította meg.
- **Nyertesek:** Sárosi Áron, Kolozsvár; a magyarhermányi IV., a geryeszegi IV. B osztály.

